

ОСОБЛИВОСТІ ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ ПІДЛІТКІВ

Анотація. Процес формування життєвих і професійних ціннісних орієнтацій є базовою проблемою соціалізації. У статті розглядаються результати дослідження з вивчення ціннісних орієнтацій підлітків в умовах дитячого оздоровчого табору.

Ключові слова: цінності, ціннісні орієнтації, підліток, табір.

Annotation. Koltsova O.S. The process of life and professional values is the basic problem of socialization. This article discusses the results of a study on the values of adolescents in terms of child health camp.

Keywords: values, value orientations, teenager, camp.

Актуальність. Ціннісні орієнтації молоді є одним з головних показників розвитку суспільства. Серед них є традиційні - кохання, дружба, пошуки сенсу життя, створення сім'ї тощо та не менш актуальними є здоров'я, освіта, спілкування з дорослими й однолітками.

Ціннісні орієнтації особистості є однією з найважливіших проблем, досліджуваних філософією, психологією, педагогікою, соціологією й ін. У сучасних умовах переосмислення й перегляду цінностей проблема ціннісних орієнтацій особистості здобуває особливу значимість, тому що саме вони визначають функціонування й розвиток особистості. Ця значимість визначається тим, що ціннісні орієнтації, займаючи місце на перетинанні областей мотивації й світоглядних структур свідомості, виконують функції регуляторів поведінки й всіх видів людської діяльності.

Актуальність звертання до проблеми вивчення ціннісних орієнтацій учнів 6 - 8 класів в умовах оздоровчого табору, обумовлена соціальною значимістю ціннісного досвіду й необхідністю формування системи цінностей, що відповідала б сучасним педагогічним вимогам й базувалася б на методичних принципах розвитку особистості.

Методологічною основою нашого дослідження стали теоретичні праці о цінностних орієнтаціях особистості (Б.І.Фельдштейн, В.А. Ядов, А.М. Леонт'єв, Б.Г. Анан'єв, В.П. Тугарінов та ін.)

Мета дослідження полягала у виявленні ціннісних орієнтації в структурі якостей особистості учнів 6 - 8 класів.

Поставлена мета передбачала виконання таких *завдань*:

1. З'ясувати стан досліджуваної проблеми в педагогічній теорії та виховній практиці.
2. Визначити ступінь сформованість ціннісних орієнтацій учнів 6-8 класів.

Результати дослідження.

Цінності людини завжди були одним з найбільш важливих об'єктів дослідження філософії, етики, соціології й психології на всіх етапах становлення й розвитку людства.

В філософському значенні поняття „цінність” визначається як те, до чого потрібно прагнути, споглядати, ставиться з повагою, визнанням [1].

Поняття „цінність” також використовується для позначення об'єктів, явищ, їхніх властивостей, а також абстрактних ідей, що втілюють у собі суспільні ідеали й виступаючих завдяки цьому як еталон належного.

Отже, цінності - це узагальнені уявлення людей про цілі і норми своєї поведінки, що втілюють у концентрованому виді історичний досвід і зміст культури окремого етносу й усього людства.

Загальнолюдські цінності різноманітні як саме людське життя. Вони представлені не тільки духовними цінностями, цінностями - ідеалами, але й цінностями повсякденного життя.

В контексті цього, В.П. Тугарінов в своїх працях відзначає, що окрема людина може користуватися лише тими цінностями, які є в суспільстві. Тому цінності життя окремої людини в основі своєї суть цінностей навколишнього громадського життя [2].

Для нашого дослідження основоположним поняттям серед усіх ціннісних категорій є поняття „ціннісні орієнтації”.

Б.Г. Анан'єв вказував, що поняття „ціннісні орієнтації” нерозривно пов'язане з поняттям особистість, оскільки тісно стикається з вивченням людського поведінки й спонукань. З огляду на це, він розглядає ціннісні орієнтації як одне із центральних ланок у комплексному вивченні особистості [3].

На думку Фромма, у кожної людини є потреба в цінностях, які направляють його вчинки й почуття. Фромм ділить їх на дві категорії:

1. офіційно визнані, усвідомлювані (релігійні й гуманістичні) цінності.
2. дійсні, несвідомі (породжені соціальною системою) [4].

Отже, цінність є визначальним компонентом психологічної структури особистості, що містить у собі з одного боку, найцінніший, значимий для суб'єкта зміст, з іншого боку - особливості його уявлень про себе, усвідомлення себе.

В контексті зазначеного, відмітимо думку Шпрангера, який вважав, що основою особистості є ціннісна орієнтація, за допомогою якої вона пізнає світ. Включення суб'єкта в пізнання й означає цю ціннісну орієнтацію. По Шпрангеру, ціннісна орієнтація особистості - продукт загальної ціннісної орієнтації людства.

Виходячи із цього, Шпрангер виділяє шість типів особистості:

1. теоретична людина - основна ціннісна орієнтація якої це пошук істини;
2. економічна людина - основний акцент робиться на корисних і практичних цінностях;
3. естетична людина - найвищою цінністю вважаються оточуючі стиль і гармонія, дійсність оцінюється й сприймається з погляду добірності або відповідності ситуації.
4. соціальна людина - головна ціннісна орієнтація це любов, прагнення до загальної любові, любові до всього людства;

5. політична людина - основна ціннісна спрямованість це особиста влада, вплив, популярність, не обмежені сферою політики.

6. релігійна людина - ціннісна орієнтація складається в пошуку сенсу життя, вищої духовної сили [5].

В.А. Ядов розглядає диспозиції особистості (усвідомлення готовності до оцінки ситуацій і поведінки, обумовленої її попереднім досвідом), як ієрархічно організовану систему, вершину якої утворить загальна спрямованість інтересів і система ціннісних орієнтацій [6].

В своїй науковій роботі Птушкіна О.С. [1] вказує на неоднозначне трактування поняття „ціннісні орієнтації” (табл.1).

Табл. 1

Трактування поняття „ціннісні орієнтації” в залежності від акцентів на аспектах його змісту

Ціннісні орієнтації			
в філософії	в соціології	в психології	в педагогіці
Найважливіші елементи внутрішньої структури особистості, закріплені життєвим досвідом індивіда, всією сукупністю його переживань що обмежують значуще, істотне для даної людини від незначімого, несуттєвого	Спрямованість особистості на ті чи інші види соціальних цінностей	Складний соціально-психологічний феномен, що характеризує загальний підхід людини до світу, до себе, надає сенс і напрямок особистісним позиціям, поведінці, вчинкам	Детерміновані прагнення, бажання, потреби людини, що виступають для нього в якості найважливіших особистих цінностей і цілей життєдіяльності

М.Г. Казакіна визначала поняття „ціннісні орієнтації”, як інтегративну освіту, що характеризує цілісну особистість, її спрямованість, це ціннісні ставлення до об'єктивних цінностей суспільства, що виражаються в їх усвідомленні та переживанні як до потреб, які мотивують поведінку і програмує майбутнє [1].

Неможливо не відмітити, особливе значення формування ціннісних орієнтацій підлітків. Особистісний розвиток школярів 6-8 класів характеризується особливостями перехідного підліткового періоду, сфера

діяльності дитини значно розширюється, ускладнюються її види й форми. Діти підліткового віку включаються в якісно нову систему відносин з товаришами й з дорослими в школі та сім'ї.

Д.І. Фельдштейн зазначає, що провідною діяльністю в підлітковому віці стає „просоціальна діяльність”, спрямована на засвоєння норм взаємин у суспільстві. Інакше кажучи, відбувається активне розгортання процесу соціалізації особистості, у ході якого підліток прилучається до норм і цінностей суспільства [7].

Для визначення ціннісних орієнтацій особистості учнів 6-8 класів в умовах дитячих оздоровчих таборів „Прибрежний” (п.г.т.Лазурне) та „Зміна” (п.Понізовка, АР Крим) ми використовували методику М. Рокича, яка передбачає дворівневу класифікацію цінностей:

1. цінності – цілі або термінальні цінності, здатні детермінувати поведінку й діяльність людини протягом досить тривалого часу, нерідко все життя;

2. цінності - засоби або інструментальні цінності - способи реалізації термінальних цінностей індивіда.

У тестування приймали участь 233 дитини віком 12-15 років. Тестування проводилося на початку зміни. Його результати викладались у вигляді рейтингу цінностей, який викладено на рисунках 1 та 2.

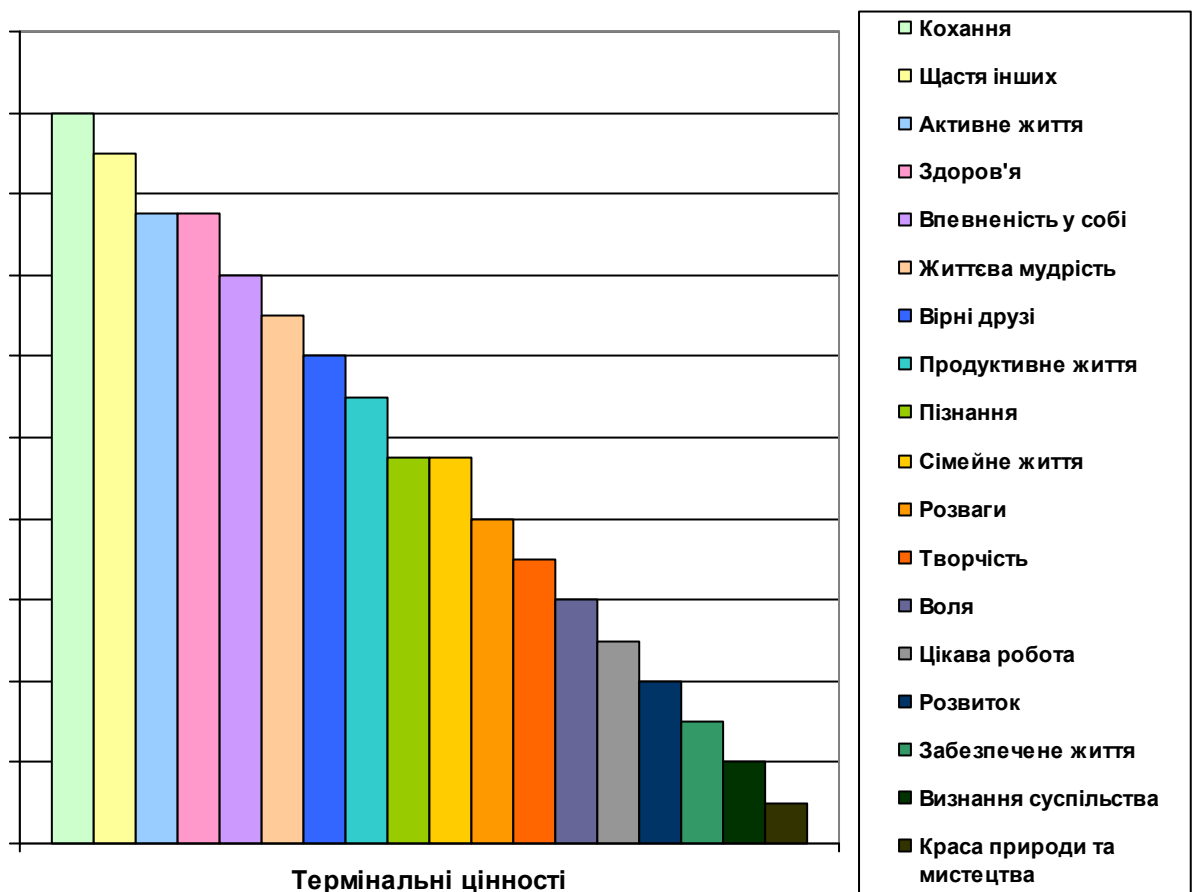

Рис. 1 – Рейтинг термінальних ціннісних орієнтацій учнів 6-8 класів

Аналіз результатів дослідження показав, що основу ціннісних орієнтацій учнів 6-8 класів складають абстрактні цінності (кохання, щастя, здоров'я, мудрість та ін.). За характером переважають особистісні цінності (кохання, здоров'я, впевненість у собі та ін.). Відзначимо, що досить високу позицію в рейтингу займає цінність пов'язана з діяльністю, а саме активне дієве життя (повне та емоційно насичення життя).

Серед цінностей, що отримали найменшу кількість балів знаходяться визнання суспільства (повага оточуючих, колективу) та краса природи та мистецтва (розуміння прекрасного в природі та мистецтві).

Згідно результатів тестування, нами був складений рейтинг інструментальних цінностей (рис. 2)

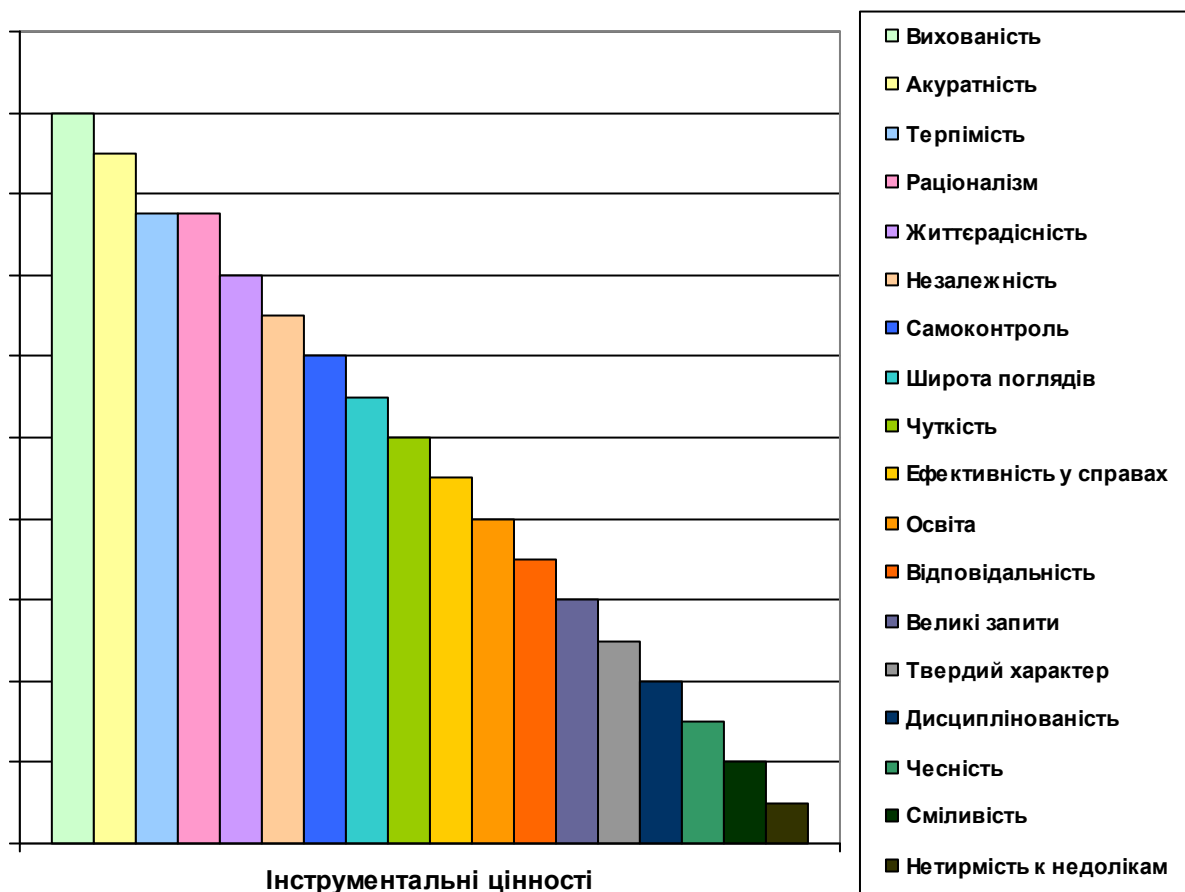

Рис. 2 – Рейтинг інструментальних ціннісних орієнтацій учнів 6-8 класів

Аналіз результатів показав, що у підлітків переважають соціально орієнтовані цінності особистісного характеру (вихованість, акуратність, терпімість до інших, раціоналізм).

Серед цінностей, що отримали найменшу кількість балів знаходяться такі моральні цінності, як чесність, сміливість та нетирпімість к недолікам.

В нашому дослідженні також був проведений порівняльний аналіз оцінки особистісно-значущих цінностей у відсотковому показнику. Згідно отриманих результатів, ми визначили, три найбільш переважаючи серед учнів 6-8 класів термінальні цінності:

- „Кохання” (духовна та фізична близькість з коханою людиною) та „Активне дієве життя” (повне та емоційно насичення життя) – 28,5%;
- „Здоров’я” (фізичне та психічне) – 14,3%;
- „Наявність хороших та вірних друзів” – 9,5%.

Також, в дослідженні було визначено, три найбільш переважаючи серед учнів 6-8 класів інструментальні цінності:

- „Вихованість” (гарні манери) – 23,8%;
- „Акуратність” (вміння утримувати в порядку речі, порядок у справах) – 19,1%;
- „Раціоналізм” (вміння логічно мислити, приймати обдумані раціональні рішення) та „Терпимість” (до поглядів та думок інших, вміння прощати помилки) – 14,3%.

Висновки.

Емоційний і особистісний розвиток підлітка досить чуттєвий до характеру відносин оточуючого суспільства. Він є сформованою й самодостатньою особистістю зі своїми переживаннями, потребами й невичерпним внутрішнім потенціалом. Прийняття оточуючих, прихильна увага й повага до його індивідуальності, повнота задоволення потреб формують ціннісні орієнтації, створюють відчуття безпеки й довіри до навколишнього світу.

Отримані дані варто враховувати при складанні програми та формуванні необхідних умов (специфічного емоційно-етичного клімату) дитячого оздоровчого табору для задоволення потреб особистості в активній діяльності, отримання необхідних знань, формування ціннісних орієнтацій, необхідних для становлення соціально активної особистості.

Література.

1. Птушкина Е.С. Формирование ценностных ориентаций старшеклассников в условиях профильного лагеря: автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / Е. С. Птушкина. - Смоленск, 2007. - 17 с.

2. Ельмеев В.Я. Тугариновские чтения // Материалы научной сессии. Серия „Мыслители”. Вып. 1. - СПб.: Санкт-Петербургское философское общество, 2000. - С. 23-25

3. Ананьев Б.Г. О проблемах современного человекознания. М.: Наука, 1977. - 380 с.

4. Фромм Э. Душа человека / Э. Фромм // Фромм Э. Душа человека - М.: Республика, 1992. – 108 с.

5. <http://psylib.org.ua/books/psiteol/txt22.htm>

6. Ядов В. А. Отношение к труду: концептуальная модель и реальные тенденции // Социологические исследования. 1983. - № 3. - С. 50 - 62.

7. Фельдштейн Д.И. Проблемы возрастной и педагогической психологии. – М.: Международная педагогическая академия, 1995. – С. 62.